

A PRAEFFECTIO MINT BELPOLITIKAI ESZKÖZ EGYIK REMEK PÉLDÁJA: A CUDAR FELESÉGEK FIÚSÍTÁSA

BIRÓ ZSÓFIA

Az MTA-ELTE Jogtörténeti
Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

DR. BIRÓ ZSÓFIA

DOKTORANDUSZ, PTE ÁJK,

PTE TEHETSÉGGÖVET

DR.BIRO.ZSOFIA@GMAIL.COM

2021. szeptember 27.

„Az a' tselekedet, melly szerint a magvaszakadás-hoz közelgő férjű a' maga familiájából való fejér személyt, azon nemesi fekvő jószágokban, a' mellyek tsak férjfiúi ágat illetnek, Királyi privilégiumos megegygyezéssel, maga férjfiúi örökösévé teszi.”¹ – Így fogalmazta meg Czövek István a fiúsítás (praeffectio) fogalmát a 19. század első felében. Vagyis amennyiben a nemes apa nem rendelkezett férfi utódokkal, úgy kérhette leányának fiúsítását, amit az uralkodó – rendkívüli és különös királyi kegygel élve – engedélyezhetett, a nemes

leányt örökössé téve apja ősi vagyonában, mintha csak férfiként örökölt volna. A jogintézmény besorolását illetően a nemessé válás eredeti úton történő változata, a királyi adomány, az örökbe fogadás, a királyi kegyből való törvényesítés és az ünnepélyes honfiúvá fogadás mellett.²

A fiúsítás természetesen nem csak a magvaszakadt apának, hanem a királynak is előnyére vált. Az Anjouk az új nemesi és vezetői rétegük megerősítésére, hűségessé tételére, lekötöztetésére használták a jogintézményt, méghozzá eredményesen. Az aktus a belső kör bevett jutalmazási módszerévé vált, szoros királyi kötések kialakítására szolgált.³

Az egyik legszélesebb körű fiúsítás a Cudar család esetében történt. Először 1353. július 25-én I. Lajos fiúsította Szikszói (Aba nembeli) Péter leányát, Bulcsi Domonkos fia Simon, Cudar Péter fivére, királyi apród menyasszonyát apja javaiban:

„Simon, udvarunk apródjának, [...] Cudar Péter mester, sárosi ispán, hűséges hívünk, tudniillik előbb mondott Simon fivére (atyafia) [...] hűségéért, [...]”⁴

I. Lajos Cudar Péter hűségére és érdemeire hivatkozva fiúsította Cudar Simon feleségét, ami arra enged következtetni – a tisztségei felsorolása mellett –, hogy mindegyikük közül Cudar Péter a legbefolyásosabb.

Második esetben már Cudar Péter neje került sorra: 1356. augusztus 4-én I. Lajos Fonyi Balázs leányát, Cudar Péter mester diósgyőri várnagy (később bán és országbíró) feleségét fiúsította és utalt rá, hogy ezt a kegyet Balázs már Károly Róberttől megkapta leánya számára, vagyis itt már a királyi kegy megerősítése is felmerült.⁵ Erre utal az oklevél egyik mondata is: „[...] Károly király úrtól kérte és érvényesen megtartotta, [...]”. Ezek szerint két eshetőség jöhet szóba: vagy I. Lajos csak a fiúsításhoz szükséges hivatkozási és indoklási alapként említi meg atyját, mint a jogintézmény első alkalmazóját, vagy I. Károly nem csak egyszer fiúsított – jól lehet, az első és legnevezetesebb esetet foglalták írásba. Látszatra az oklevél záradéka szinte már nem is fiúsításra utal, hanem egy szimpla öröklési rend változásra, mely ismét hatalmas királyi kegyről tesz tanúbizonyságot:

„[...] Ha megesnék, hogy Péter mester a mennyei bíró akaratából örökösök vigasza nélkül távozna e világból, akkor mondott úrnő felesége, Fonyi Balázs leánya a többször mondott birtokokat élete végéig békésen és háborítatlanul birtokolja, az úrnő halála esetén pedig Fonyi Balázs mondott birtokai és birtokjogai Péter mester fivérei [...] teljes jogába és tulajdonába szálljanak az előrebocsátott adományozásunk rendjében

örök birtoklásra és bírásra.
[...]"⁶

Vagyis ahelyett, hogy újbóli magszakadás esetén a Fonyi birtokok visszaháramlanának a királyra, azokat Cudar Péter fivérei örökölhetik meg. Ezzel az intézkedésével I. Lajos egyértelművé tette és megerősítette a Cudar fivérek udvari jelentőségét, ott elfoglalt helyét. Mindemellett a férj oklevélben való említése nem véletlen: Cudar Péter maga kérte felesége fiúsítását, ezért ő is bekerült az oklevélbe, mint adományos; amennyiben feleségénél magszakadás állna be, úgy a birtok rá és rokonaira száll.⁷

Ugyanebben az évben Cudar Simon királyi apród elvette feleségül fentebb említett, immár fiúsított (1353) menyasszonyát. 1360-ban ismét egy Aba nembeli, Rédei Dezső fia Jakab, két lányát, Annát és Margitot Cudar Istvánhoz és Cudar Miklóshoz adta feleségül. Természetesen Annát és Margitot is fiúsították még 1360. október 8-án.⁸

Összegezve tehát csupán hét éven belül mind a négy Cudar fivér megházasodott és mind a négy feleség fiúsítva lett. I. Lajos már nem tudta palástolni célját: a régi arisztokrácia birtokainak újraelosztását saját hívei közt.

Ez, valamint, hogy a fiúsítás a szokásjoggal merőben szembemenő jogintézmény volt és mert nem mindenki részesült ilyen kegyben, felháborodást váltott ki, főleg mikor a király a köznemesség soraiban is kezdte alkalmazni. Bár a helyzet I. Lajost nem különösebben zavarhatta, az 1360-as

Hivatkozások:

- ¹ Czövek István: Magyar hazai polgári magános törvényről írt tanítások – Első könyv: A' Személylekről. Pest, 1822, Nemes Petrózai Trattner János Tamás betűivel, 145-148. p.
² Biró Zsófia: Hol éri meg nőnek lenni? *Scriptura*, 2014. 1. sz. 57-70. p.
³ Fügedi Erik: *Ispánok, bárók,*

Társaság Közlönye, 1927, 41. kötet, 84-88. p.

⁶ Nagy 1878-1891, AO VI. 495.

⁷ Holub József: *A fiúsításról.* Különlenyomat a Dr Klebersberg Kuno-Emlékkönyvből 1925, 318. p.; Lajos intézkedése értelmezhető akár *consensus regius*-ként, ami a háramlási jogról való lemondást jelenti a király részéről egy olyan személy részére, aki elvileg öröklésre

nem jogosult. – Béli Gábor: *Magyar jogtörténet. Az államalapítástól 1848-ig.* Pécs, 1995, PTE ÁJK, 34. p.; Mindezt megtoldotta azzal, hogy a Cudarokat is belefoglalta a kiadott levélbe.

⁸ Holub 1927, 84-88. p.

⁹ Holub 1925, 312. p.

¹⁰ Holub 1927, 84-88. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: A fiúsítást bevett intézményként alkalmazó I. (Nagy) Lajos király. Forrás: Vasárnapi Ujság, 40. évf. 4. sz. (1893, január 22.) <http://dka.oszk.hu/html/kepoldal/index.phtml?id=60402> 2021. 09. 25.
2. oldal: Nicolo da Bologna The Marriage; the Kiss of the Bride (initial P); the Bride Abandoned (initial D), 1350s <https://www.nga.gov/collection/art-object-page.46309.html> 2021. 09. 25.

évektől lett csak igazán bevett módszer⁹ a jogintézmény alkalmazása, egészen a 16. század első feléig. Holub József hozzávetőleg 100-102 fiúsítást gyűjtött össze 1526-ig bezárólag.¹⁰

kiskirályok. Budapest, 1986, Magvető Könyvkiadó, 252. p.

⁴ Nagy Imre (szerk.): *Anjou-kori okmánytár I-VI.* Budapest, 1878-1891, MTA, AO VI. 100.

⁵ Holub József: Középkori fiúsítások. Turul: A Magyar Heraldikai és Genealógiai